

A kínai Övezet és Út kezdeményezés –
mítosz és valóság

China Belt and Road Initiative (BRI) –
Myth and Reality

**BARANYI TAMÁS PÉTER – GORECZKY PÉTER –
SALÁT GERGELY**

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Baranyi Tamás Péter

Szöveggondozás:

Gorács Anikó

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Baranyi Tamás Péter – Goreczky Péter – Salát Gergely, 2020.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2020.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.E-2020.98>

Összefoglalás: Az „övezet és út kezdeményezés” (Belt and Road Initiative, BRI) a nemzetközi politika egyik kulcsfogalma lett az elmúlt években, fogalmát mégis mítoszok, túlzott elvárások és ésszerűtlen kritikák veszik körül. Jelen írás arra tesz kísérletet, hogy belpolitikai, külpolitikai és külgazdasági szempontból elemezze a kezdeményezést, annak hátterét és eredményeit. Elemzésünk szerint a BRI alapvetően kínai belpolitikai és gazdasági dinamikára adott válasz, illetve a nemzetközi térben is elsősorban külgazdasági relevanciát hordoz. A BRI-hoz társul külpolitikai háttér is, azonban ez mindig másodlagos marad a külgazdasági célokhoz képest. A nemzetközi diskurzusban éppen a BRI nem egyértelmű meghatározása és a projektek heterogenitása miatt szélsőséges interpretációk alakultak ki, melyek általában nem fedik a teljes valóságot. Tanulmányunk célja e szélsőséges interpretációknál tényyszerűbb megközelítés előnyeinek bemutatása.

Kulcsszavak: Kína, külgazdaság, infrastruktúra, Eurázsia, BRI, OBOR, Hszi Csin-ping, „új selyemút”, FDI

Abstract: *The Belt and Road Initiative (BRI) has recently become of the keywords of international politics, but the concept is shrouded in myths, exaggerated expectations, and irrational criticism. The present study aims at analysing BRI, its background and achievements, from three distinctive viewpoints: domestic, foreign policy, and foreign economic policy angles. Our study argues that BRI is fundamentally an answer to Chinese domestic and economic dynamics, and even in international politics it remains largely a foreign economic policy matter. There is a foreign policy aspect to the BRI as well, but it always remains secondary to its economic rationale. In the international discourse the blurred boundaries of the BRI concept, the heterogeneity of its projects led to a situation where extreme interpretations could thrive on particular examples without relevance to the whole. This study aims to set the record straight on the excessive interpretations of the BRI.*

Keywords: *China, foreign economic policy, infrastructure, Eurasia, BRI, OBOR, Xi Jinping, New Silk Road, FDI*

BEVEZETÉS

E lőször is érdemes tisztázni a [BRI](#)-vel kapcsolatos [terminológiát](#). A nyugati sajtóban gyakran „Új Selyemútnak” nevezett vízió teljes neve „Selyemút Gazdasági Övezet és 21. századi Tengeri Selyemút”, ebből az előbbi a szárazföldi korridorokat, az utóbbi a tengeri kereskedelmi hálózatokat jelöli. A program kínai rövidítése *Ji-taj ji-lu*, vagyis „Egy övezet, egy út”, sokáig ennek tükörfordítását használták az angol szövegekben (One Belt One Road, OBOR), de mivel néhány év után rájöttek, hogy ez nyugati nyelvekben értelmezhetetlen, áttértek az Övezet és Út

kezdeményezés (Belt and Road Initiative, BRI) használatára. Eleinte az elképzelést „stratégiaként” emlegették, de hogy enyhítsék a BRI-vel kapcsolatos félelmeket, a semlegesebb „kezdeményezés” szót kezdték alkalmazni. Mindeközben a kínai elnevezés ugyanaz maradt, vagyis maguk a kínaiak nem érzékelték e változásokat.

Fontos megjegyezni, hogy a BRI valójában [már korábban](#) elindult folyamatok szerves folytatása egy új, összefoglaló név alatt. A kínai cégek a BRI meghirdetése előtt is fektettek be külföldön, kínai infrastruktúra-építési projektek is zajlottak más országokban, természetes következményeként a kínai gazdaság növekedésének. A BRI újdonsága, hogy a részben spontán zajló folyamatokat az állami vízió szintjére emelte, ugyanakkor nincsenek konkrét célok kijelölve, a központi tervezés továbbra sem jellemző, a különböző projekteket nem koordinálják, és a kínai szereplők is versengenek egymással.

A továbbiakban a BRI-t külgazdasági, belpolitikai és stratégiai szempontból igyekszünk meghatározni, ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy ezek a dimenziók egymásba csúsznak, az egyes motivációkat és törekvéseket sokszor lehetetlen szétválasztani.

A KÜLGAZDASÁGI DIMENZIÓ

A MEGHATÁROZÁS HIÁNYA

A BRI a nyugati elemzésekben elsősorban a kínai *gazdasági térnyerés* eszközeként jelenik meg, s a BRI-re vonatkozó legfontosabb hivatalos kínai állásfoglalások is egyértelműen azt mutatják, hogy a projekt elsősorban gazdasági fókusszal indult útjára. Hszi Csin-ping államelnök-pártfőtitkár a kezdeményezést bejelentő, [2013-as kazahsztáni beszédében](#) kifejezetten *gazdasági* folyosóról beszélt (Selyemút Gazdasági Övezet), és az általa felsorolt öt fő pillér közül három (szállítási infrastruktúra összekötése, kereskedelem és befektetések előmozdítása, pénzforgalom könnyítése) szintén logisztikai-gazdasági vonatkozású. Az erőteljes gazdasági fókusz a BRI-re vonatkozó [2015-ös kormányzati stratégiai dokumentumban](#) is megjelenik, „ambiciózus gazdasági vízióként” írva le a kezdeményezést. A meghatározás nem mondható túl precíznek, és a dokumentumban szereplő többi körülírás is hasonlóan homályos, mintha az olvasóra bízna a választást és az értelmezést: „a *win-win* együttműködés útja a barátság és a béke felé”, „szisztematikus projekt, amelyet közösen, egyeztetések révén kell építeni”, „az útvonalai mentén fekvő országok közös törekvése”. A BRI célját illetően is csak egy fokkal fogalmaz világosabban ugyanez a dokumentum: „az Ázsia, Európa, Afrika és a szomszédos tengerek közti összeköttetés előmozdítása, az Övezet és Út menti országok közti partnerség erősítése, többdimenziós, többszintű és összetett hálózatok létrehozása, valamint diverzifikált, független, kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés megvalósítása az érintett országokban”.

Kína tehát már a kezdetek kezdetén adós maradt a BRI egyértelmű meghatározásával, ami az ország szempontjából pozitív és negatív következményekkel is jár. Egyértelmű keretek hiányában Kínának lehetősége van rugalmasan alakítani a projektet, újabb gazdasági-társadalmi szegmensekre kiterjeszteni, illetve minél több országot bevonni, ami Kína világpolitikai ambícióinak fényében előnynek mondható. Másrészt a homályos célkitűzések, illetve a megvalósításra vonatkozó konkrét menetrend és terv hiánya táptalaja a legkülönbözőbb értelmezéseknek és mítoszoknak, a túlzott elvárásoknak és az ésszerűtlen kritikáknak egyaránt.

HITELEZÉS

Jó példa a fentiekre a BRI-hez köthető kínai hitelezési gyakorlat, ahol a tévhitek pozitív és negatív irányban egyaránt megjelentek. Különösen a BRI bejelentését követő években volt érzékelhető az a vélekedés, hogy Kína kimeríthetetlen forrása az olcsó finanszírozásnak, majd ennek ellenpólusaként egyre erősebbek lettek azok a hangok, amelyek „adósságkolonizációval”, illetve „adósságcsapdapdiplomáciával” vádolták Pekinget. Ami az olcsó hitelforrást illeti, az érintett kínai bankok többnyire nem teszik közzé az általuk nyújtott hitelek feltételeit, anekdotaértékű híradásokból és a Nemzetközi Valutaalap egyes jelentéseiből lehet következtetni arra, hogy az általuk nyújtott hitelek között a kamatmentes konstrukciótól a piaci kamatláb mellett nyújtott hitelig minden megtalálható. Az „adósságcsapdapdiplomácia” kapcsán pedig [a Center for Global Development 2018 márciusában közzétett szakpolitikai elemzését](#) érdemes idézni, amely arra a következtetésre jut, hogy az Övezet és Út kezdeményezés várhatóan nem okoz rendszerszintű adósságproblémákat az érintett régiókban. Mindez nem jelenti ugyanakkor azt, hogy ne lennének olyan, jellemzően kicsi és viszonylag szegény országok, amelyeknek ne kellene jelentősen növekvő adósságkockázattal szembenézniük, amennyiben a tervezett BRI projekteket kínai hitel felvétele mellett valósítják meg.

INFRASTRUKTÚRA-FEJLESZTÉS

Szintén túlzott elvárásnak tekinthető, hogy a BRI önmagában megoldja az érintett országok *infrastruktúra-fejlesztési* gondjait. Az [Ázsiai Fejlesztési Bank adatai alapján](#) 2016 és 2030 között egyedül Ázsiában 26 billió dollár értékű infrastruktúra-fejlesztésre lenne szükség a gazdasági növekedés fenntartásához, a szegénység leküzdéséhez és a klímaváltozás hatásainak kezeléséhez. Ekkora igény mellett még a BRI [kapcsán leggyakrabban emlegetett 1 000 milliárd dolláros összérték](#) is eltöprel, de a projekt nagyságára vonatkozó [szélsőséges becslések](#) is. Ehhez kapcsolódóan az egyik legnépszerűbb mítosz, hogy Kína dollárszáz- vagy ezermilliárdokat fordít a BRI országaiban projektek finanszírozására. Az igazság ezzel szemben az, hogy senki sem tudja megmondani – valószínűleg maguk a kínaiak sem –, hogy mennyit költöttek BRI-projektekre, elsősorban azért, mert nincs

hivatalos és egyértelmű kritériuma annak, hogy mi minősül BRI-beruházásnak. A médiában jellemzően automatikusan BRI-projektként jelennek meg az Övezet és Út menti országokban kínai szerepvállalással megvalósuló, infrastruktúra-beruházások. Ugyanakkor ezeknek egy jelentős részére igaz, hogy a BRI nélkül is megvalósulnának, pusztán azért, mert a kereslet (infrastruktúra-fejlesztési igény) találkozik a kínálattal (Kína anyagi forrásai és építőipari kapacitása). Szintén gyakori az a téves megközelítés, amely BRI-projektként könyveli el kínai vállalatoknak az Övezet és Út menti országokban végrehajtott közvetlen tőkeberuházásait (*foreign direct investment, FDI*). Ezeket a projekteket jellemzően nem egy kontinenseket átfogó vízió, hanem a piacszerzés és a vállalati növekedési stratégia vezérli. Jó példa erre az American Enterprise Institute által működtetett [China Global Investment Tracker](#) adatbázis, amelyben tévesen BRI-projektként szerepel az a 2016-os tranzakció, amelynek keretében az internetes kereskedelemben domináns Alibaba egy-milliárd dollárért [átvette egy délkelet-ázsiai versenytársa, a Lazada irányítását](#).

A BRI keretében végrehajtott infrastruktúra-fejlesztés hozzájárulhat a résztvevő országok gazdasági fejlődéséhez, ugyanakkor nem automatikusan működő varázsszer. A Világbank Csoport által kiadott [Belt and Road Economics](#) című tanulmány szerint a BRI szállítmányozási infrastruktúrájának kiépítése 1,2–3,4%-kal növelheti a résztvevő országok reáljövedelmét. Ugyanakkor az elemzés szerint Azerbajdzsán, Mongólia és Tádzsikisztán esetében a reáljövedelem csökkenésére lehet számítani, mivel a beruházások költségei meghaladják azok pozitív gazdasági hatásait. A tanulmány kiemeli azt is, hogy egyes szállítmányozási projektek hasznossága függ más BRI-fejlesztések megvalósulásától, illetve a szabványok összehangolásától és szakpolitikák reformjától is az Övezet és Út mentén. A BRI-vel kapcsolatban tévhit az is, hogy „aki kimarad, az lemarad”, az idézett tanulmány szerint ugyanis a kezdeményezésben részt nem vevő országok is profitálnak majd (bár kisebb mértékben) a szállítmányozási hálózatok fejlődéséből.

KÍNA GLOBÁLIS BEFOLYÁSA ÉS A BRI

A kritikusok előszeretettel emlegetik, hogy a BRI révén Kína átírja a globális gazdasági rendet és erőviszonyokat. Ezzel kapcsolatban fontos hangsúlyozni, hogy az erőviszonyok megváltozása elsősorban Kína *évtizedek óta tartó gazdasági felemelkedésének* tudható be. Már a BRI bejelentése előtt is lehetett rá számítani, hogy [Kína a világ legnagyobb gazdasága lehet 2030-ra](#), az ország azonban ettől nem veszi át automatikusan az USA világgazdaságban betöltött szerepét. Mi több, ezt a BRI megvalósítása sem garantálja. Jó példa erre, hogy a kezdeményezés révén sem sikerült Kínának áttörését elérnie a renminbi nemzetköziesítésében.

Bár önmagában nem borítja fel a jelenlegi globális gazdasági rendet, a BRI segítségével Kína gyorsabban válhat a *nemzetközi normákat diktáló*, a globalizációt irányító gazdasággá. A BRI egyre nagyobb hangsúlyt kapó új dimenziója, a Digitális

Selyemút (*Digital Silk Road, DSR*) talán még inkább a normaalkotásról és a technológiai szabványok elterjesztéséről szól, tekintve, hogy Kína és az USA jelenleg ebben a szektorban távolodik egymástól a leglátványosabban. Ugyanakkor az infokommunikációs iparágban még nehezebben lehet majd elkülöníteni egymástól, hogy a kínai tech nagyvállalatok beruházásai közül melyek köthetők a BRI-hez, és melyek tekinthetők a „normál üzletmenet” részét képező FDI-projekteknek. Könnyen lehet, hogy a vállalatok maguk fogják a projekteiket DSR címkével ellátni a politikai vezetés felé meglévő megfelelési kényszer miatt.

A BRI MINT BRAND

A vele kapcsolatos tévhiteken túllépve, a BRI gazdasági szempontból leginkább egy márkanévként, szlogenként határozható meg, amely rugalmasan változtatható és interpretálható, és bizonyos fokig tetszőleges tartalommal tölthető meg. Jó példa erre, hogy az északi-sarkvidéki hajózási útvonalak fejlesztése is megkapta Kínától a „Selyemút” (*Polar Silk Road*) címkét, holott az Északi-Sarkvidéknek nem sok köze van a hagyományos történelmi Selyemúthoz. Szélsőséges példaként említhető, hogy a BRI címkét [divatshow-k](#) és [maratoni futóversenyek](#) is használják.

Ezzel együtt a BRI elsősorban mégis gazdasági tartalommal bír, ami egybecseng a kínai vezetés homályosan megfogalmazott kezdeti elképzeléseivel. A bejelentése óta eltelt időszakban a BRI-márkanévvel javarészt szállítmányozási és közlekedési infrastruktúra-fejlesztési projekteket láttak el, amelyek javarészt ázsiai országokat érintenek. Ha ebből kiindulva mégis szeretnénk meghatározni, hogy gazdasági értelemben mit célszerű BRI-projektnek tekinteni, akkor az olyan fejlesztéseket érdemes ide sorolni, amelyek a szállítmányozási és infokommunikációs hálózatok összekötését szolgálják azokban az országokban, amelyek a szárazföldi, tengeri és sarkvidéki „új selyemutak” mentén fekszenek. A rugalmas értelmezéseknek nyilvánvalóan csak az vetne véget, ha a kínai vezetés szolgálna pontosabb definícióval arról, mit tekint BRI-projektnek. Egyes hírek szerint [létezik erre irányuló törekvés](#), amelynek a kimenetele azonban még nem látható, így továbbra is tág tere van a BRI-vel kapcsolatos legkülönbözőbb narratíváknak.

BELPOLITIKAI DIMENZIÓ

A BELSŐ SZEMPONTOK FONTOSSÁGA

A kínai vezetők döntéseinek értelmezésekor gyakori hiba, hogy azoknak az elemzők automatikusan külpolitikai, stratégiai, geopolitikai motivációkat tulajdonítanak, amelyek Kína globális hatalmi ambícióit tükrözik, miközben valójában a kínai döntéshozók alapvetően belső ügyekkel vannak elfoglalva.

Elsődleges céljuk a Kínai Kommunista Párt (KKP) hatalmának, a rendszer stabilitásának megőrzése, ehhez biztosítaniuk kell a rezsím fő [legitimációs](#) forrásaként funkcionáló gazdasági növekedést, egységet, rendet és biztonságot. Mindennek természetesen számtalan külpolitikai és külgazdasági vetülete van, de a legfontosabb külső törekvések (Tajvan elszakadásának megakadályozása, energiabiztonság, exportpiacok és -útvonalak biztosítása, amerikai befolyás távoltartása stb.) elsősorban belső célokat szolgálnak. Ez igaz [a BRI-re is](#), amelynek fentebb említett külgazdasági és később tárgyalandó stratégiai vetületei másodlagosak a belső célkitűzésekhez képest. Ezt jelzi az a tény is, hogy BRI-projektek az országhatáron belül is futnak, s csaknem minden tartományi jogú egység rendelkezik [saját BRI-stratégiával](#).

A BRI kialakításakor figyelembe vett belső szempontokat három kategóriába lehet sorolni: (bel)gazdasági, biztonsági és kommunikációs szempontok. Mindegyik szorosan kapcsolódik a rezsimbiztonsághoz, a rendszer stabilitásához, tehát közvetve vagy közvetlenül belpolitikai kérdésnek tekinthető, ezért itt tárgyaljuk őket.

BELSŐ GAZDASÁGI SZEMPONTOK

Gazdasági problémák

A gazdasági fejlődés a kínai rendszer legitimációjának legfőbb alapja az 1970-es évek vége, a „reform és nyitás” politika meghirdetése óta. A KKP azáltal tudta túlélni a Szovjetunió és a kelet-európai kommunista rendszerek bukását, hogy a lakosság számára biztosította a gyarapodás lehetőségét, az életszínvonal négy évtizede folyamatosan emelkedik. A gazdaság növekedése azonban az olcsó bér-munkára alapuló exportorientált modell kifulladás miatt a 2010-es évek elejére [lelassult](#), s komoly fenyegetéssé vált, hogy Kína megreked a közepes jövedelem csapdájában, és nem tud munkát biztosítani lakossága számottevő részének. Ez az említett legitimációs tényező miatt komoly [politikai veszélyt](#) jelent, hiszen ha a felemelkedés perspektívája elveszik az emberek nagy tömegei számára, azaz a rendszer létjogosultsága kérdőjeleződik meg. A növekedés fenntartása vagy legalábbis lassulásának ellensúlyozása tehát politikai kényszer. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy a mennyiségi növekedés már nem elég, az egyre szélesedő középosztály minőségi fejlődést is elvár, amely az élet legkülönbözőbb területeinek digitalizációjától kezdve a környezetvédelmi szempontok figyelembevételéig egy sor elemet magába foglal. A BRI részben ezekre a problémákra adott válaszkísérletként is értelmezhető.

A gazdasági növekedés és minőségi fejlődés általános kényszere mellett a BRI egy [konkrét problémakör](#) megoldásához is hozzájárul. A 2008-as gazdasági világválságra válaszul a kínai kormányzat a történelem egyik legnagyobb gazdaság-élénkítő csomagját hirdette meg, amellyel sikerült elejét venni a gazdaság megrekedésének. Ugyanakkor a növekedés fenntartására kijelölt összegek nagy részét infrastruktúra-építésre és egyéb lassan vagy egyáltalán nem megtérülő

beruházásokra fordították, amelynek köszönhetően egyrészt óriási felesleges kapacitások alakultak ki a kínai iparban (építőipar, cement-, acél-, üveggyártás stb.), másrészt az érintett nagy állami vállalatok és helyi kormányzatok nagymértékben eladósodtak.¹

A kínai gazdaság és társadalom egyik legnagyobb problémája az egyenlőtlen fejlődés. Ez megjelenik egyes szektorok és társadalmi rétegek között is – a jövedelmi különbségeket tekintve a kínai a világ egyik legegyenlőtlenebb társadalmá –, de [regionális szinten](#) is. A belső nyugati tartományok és a keleti, délkeleti tengerparti területek között óriásiak a fejlettségbeli különbségek, amelyek ráadásul a „reform és nyitás” korában csak növekedtek. Ez sem csak gazdasági probléma, hanem komoly társadalmi és biztonsági fenyegetést is jelent, vagyis politikai megoldást igényel. Például a különböző szeparatista mozgalmak, a muszlim fundamentalizmus vagy a terrorizmus térnyerése a [kínai vezetők szerint](#) az érintett területek elmaradottságára, alacsony életszínvonalára vezethető vissza. A pekingi kormányzat már a 2000-es évek eleje óta igyekszik a „Go West” politikával csökkenteni a Kelet–Nyugat különbséget, e törekvések azonban kudarcot vallottak, a szakadék nem csökkent. A BRI ezt a problémakört is kezelni igyekszik.

A BRI mint megoldási kísérlet

A fentiek alapján a BRI meghirdetése mögött az alábbi gazdasági célok azonosíthatók:

- A felesleges ipari [kapacitások exportálása](#). Kínában már nincs szükség anynyi betonra, acélra stb., amennyinek gyártására az ország képes, ugyanakkor a szomszédos országokban és Afrikában nagy igény van az infrastruktúra-fejlesztésekre, a kínai gyártósorok és technológiák tehát a kínai vállalatok által külföldre telepített gyárakban tovább működhetnek, illetve a kínai építőipari cégek is életben maradhatnak külföldi megrendelések által. Ez a jelenleg kihasználatlan kapacitásokkal rendelkező, s jellemzően erőteljesen eladósodott kínai cégek számára lehetőséget jelent profit realizálására vagy legalábbis veszteségeik csökkentésére, s áttételesen a rossz hitelek elterjedtsége miatt az egész kínai pénzügyi rendszert fenyegető adósságválság enyhítésére. Megjegyzendő, hogy ezt a módszert Kína már alkalmazta a „reform és nyitás” első szakaszában, csak akkor a befogadó oldalon állt: az 1970-es évek végétől használt német, japán és tajvani gyártósorokat vett, s most az ekkor szerzett tapasztalatait adná át a fejletlenebb BRI-országoknak.
- Új [exportpiacok](#) megnyitása a hagyományos iparágak termékeinek. Bár Kína az utóbbi években már nem a kis hozzáadott értékű – jellemzően könnyűipari – termékek exportjára építi gazdasági növekedését, ezen a területen is jelentős

1 Egy [példa](#): Kína éves acéltermelése a 2008-as 512 millió tonnáról 2015-re 803 millió tonnára nőtt, s ez a csaknem 300 millió tonnás növekmény önmagában nagyobb, mint az USA és az EU összesített acéltermelése.

kapacitásokkal rendelkeznek, saját piacát a kínai ipar „kinőtte”, de a BRI folyosói mentén bőven [talál még olyan piacokat](#), ahol ilyen termékek még értékesíthetők. A BRI keretében épült infrastruktúra csökkenti a szállítási költségeket, ezzel fokozza a kínai áruk versenyképességét.

- Csúcstechnológiai export. Kína egyértelmű célkitűzése, hogy csúcstechnológiai nagyhatalommá váljon. Ez a törekvés az utóbbi évek minden fejlesztési dokumentumában első helyen szerepel a [Made in China 2025](#) programtól kezdve a 2020 októberében ismertetett [14. ötéves tervig](#). Az elsődleges célkitűzés nem az, hogy az ország termékeket exportáljon – természetesen ez sem elhanyagolható –, hanem az, hogy egyre inkább Kína [szabja meg a szabványokat](#) olyan területeken, mint a telekommunikáció, az energetika vagy a közlekedés. A BRI segíthet abban, hogy a kínai részvétellel, finanszírozással és technológiával megvalósuló beruházások által a célországokban a kínai szabványok váljanak általánossá, ezzel hosszú távra biztosítva a kínai cégek dominanciáját az adott piacon. Ilyen törekvésnek lehetünk tanúi például az 5G technológiában, ahol a Huawei, a ZTE és a China Mobile különösen aktív, illetve a gyorsvasút-építésben, ahol a kínaiak világelsők.
- A kínai ipar modernizációja, a gazdaság átstrukturálása. A kínai high-tech export növelése, a [kínai szabványok](#) nemzetközi elfogadtatása, illetve a kínai cégek kitétele a nemzetközi versenynek hozzájárulhat az ország egyik legfontosabb célkitűzésének eléréséhez; ahhoz, hogy Kína feljebb lépjen a technológiai lépcsőn, és gazdaságát innováció- és kutatás-fejlesztés-alapúvá tegye. Ezen elképzelések szerint Kína az értéklánc felső végére kerülve termékek exportőréből technológiák, szabványok, ismeretek exportőrévé válna.
- A nyugat-kínai területek felzárkóztatása. A BRI [új lendületet](#) adhat a fejletlen nyugati és délnyugati területek gazdasági fejlődésének, egyrészt a BRI-projektek ide terelésével, másrészt – s ez a fontosabb – e területek [bekapcsolásával](#) a határokon átnyúló kereskedelmi hálózatokba. A határ menti tartományi jogú egységek Kína elmaradt periferiája helyett egy-egy regionális rendszer közép-pontjába kerülhetnek, ami hozzájárulhat fejlődésükhöz, ezáltal az egyenlőtlenségek csökkenéséhez és olyan biztonsági problémák kezeléséhez, mint a [hszincsiangi](#) ujjur szeparatizmus vagy a jünnani drogkereskedelem.
- A renminbi [nemzetköziesítése](#). A BRI-projektek és az általuk fokozódó kínai jelenlét a BRI-országokban hozzájárulhat ahhoz, hogy Kína közelebb kerüljön régi célja eléréséhez, a kínai valuta nemzetközi tranzakciókban való használatának elterjesztéséhez. Ez is – egyéb tényezők, például a dollártól való függőség enyhítése mellett – fokozhatja a kínai gazdaság versenyképességét.
- Az amerikai [függés enyhítése](#). Az USA, illetve térségbeli szövetségesei (Japán, Dél-Korea, illetve Tajvan is idesorolható) fontos import- és exportpartnerei Kínának, ugyanakkor az elmúlt évek kiéleződő politikai-biztonsági ellentétei miatt folyamatosan fennáll annak a veszélye, hogy e piacoktól Kínát elvágják (lásd a kínai–amerikai kereskedelmi háborút). Ez komoly gazdasági károkat,

munkanélküliséget, s ezzel instabilitást okozna az országban, ezért szükség van a kapcsolatok diverzifikálására, amire az említett országokat elkerülő BRI jó lehetőségeket nyújthat. Itt fontos kiemelni, hogy a BRI azután született, hogy az Obama-adminisztráció meghirdette a burkoltan Kína-ellenes „ázsiai fordulat” (Pivot to Asia) politikáját, illetve elkezdte a Kínát kizáró Transz-csendes-óceáni Partnerség (TPP) előkészítését (ez utóbbiból később Trump elnök [kihátrált](#)) – ezek a fejlemények [szerepet játszhattak](#) a kínai kezdeményezés napirendre kerülésében.

BIZTONSÁGI SZEMPONTOK

A BRI-nek a gazdasági mellett, azzal összefonódva, komoly biztonsági vetületei is vannak. Ez összefügg azzal, hogy a korábbi korlátozó értelmezéssel szemben a Hszi Csin-ping-korszakban Kína is áttért a biztonsági kérdések [komplex megközelítésére](#), vagyis egy olyan szemléletre, amelyben a nemzetbiztonság már nem elsősorban katonai és rendészeti kérdés, hanem az élelmiszerbiztonságtól kezdve a kibertér védelmén keresztül a járványügyig és a környezetbiztonságig egy sor különböző kérdést magába foglal. E komplex megközelítéssel a BRI-nek számos biztonsági vetülete van, amelyek szintén összefüggenek a rendszer legitimációjával. Ezek közül a legfontosabbak:

- Regionális biztonság. A Kína szomszédságában fekvő problémás államok állandó [biztonsági fenyegetést](#) jelentenek, például a közép-ázsiai posztszovjet köztársaságok fundamentalista iszlám mozgalmainak nagy szerepük volt az ujjurok egy részének radikalizálásában; Afganisztán és az „arany háromszög” (Thaiföld, Laosz és Mianmar határvidéke) a drogkereskedelem által destabilizáló tényező; illetve a mianmari belháború önmagában is kockázatot jelent Kína számára. A kínai vezetők láthatóan bíznak abban, hogy ha ezeken a területeken sikerülne a jólétet fokozni, az automatikusan együtt járna a biztonsági problémák visszaszorulásával, s Kína belső biztonságát is javítaná. Hasonlót szoktak megfogalmazni a [távolabbi területekkel](#) kapcsolatban is: ha a közel-keleti, illetve az afrikai országok részeivé válnának annak a hatalmas hálózatnak, amelyet a BRI hosszú távon jelent, akkor a jólét növekedése, illetve a kereskedelemben – tehát a békés kapcsolatokban – való érdekeltségük fokozódása stabilizálná e térségeket (s ezzel Kína itteni export- és importpiacait is).
- Energiabiztonság. Kína a világ legnagyobb energiainportőre, s gazdasága működéséhez [elengedhetetlen](#), hogy a közel-keleti, afrikai és közép-ázsiai szénhidrogénekhez [akadálytalanul hozzáférhessen](#). A BRI tengeri ága fokozhatja az olajszállítványok biztonságát, a szárazföldi ág pedig hozzájárulhat a „Malaka-dilemma” feloldásához, vagyis ahhoz, hogy a kínai olajszállítványoknak ne kelljen a szűk és könnyen lezárható Malaka-szoroson áthaladniuk, ehelyett a közel-keleti olaj a pakisztáni Gvadar kikötőjétől szárazföldi vezetéken juthasson el Nyugat-Kínába. A BRI-nek részei olyan földgáz- és olajvezetékek, amelyek

közép-ázsiai és orosz lelőhelyekről közvetlenül juttatják az energiahordozókat Kínába, csökkentve a tengeri útvonalaknak való kitettséget. A BRI a Dél-kínai-tenger feletti kínai kontrollt is fokozhatja, aminek az itt áthaladó szállítmányok biztonsága mellett az itteni földgázlelőhelyek miatt is jelentősége van.

- A gazdasági kapcsolatok BRI általi diverzifikálása az egyes viszonylatokban fennálló függőségek csökkentésével a gazdaságbiztonság növeléséhez járul hozzá.

KOMMUNIKÁCIÓS SZEMPONTOK

A BRI-vel kapcsolatos belpolitikai megfontolások között fontos kiemelni a kezdeményezés belső propagandában való felhasználhatóságát. Hszi Csin-ping 2012-es hatalomra kerülése idején jelent meg a kínai kormányzati [kommunikációban](#) „a kínai nemzet nagy újjászületése” mint az ország fő célkitűzése, s e jelszó egyértelműen arra utal, hogy Kínának vissza kell nyernie azt a vezető szerepet, amelyet saját régiójában a történelem nagy részében játszott. A régi Selyemút egy olyan korszakban működött, amikor saját nemzetközi rendszerének Kína volt a középpontja, s amikor „minden út Kínába vezetett”. A BRI azt ígéri a kínai embereknek, hogy Hszi Csin-ping és a KKP újra egy ilyen központi szerepbe helyezi hazájukat. Ez az eddigi hivatalos történelmi narratívának a logikus folytatása. Eszerint Kína a történelem nagy részében a világ egyik fő gazdasági-kulturális-politikai nagyhatalma volt, de a „nemzeti szégyen évszázadában”, a 19. és a 20. század közepe között a nyugati és japán agresszióknak köszönhetően ezt a centrális szerepet elvesztette. A KKP azonban 1949-ben véget vetett a megaláztatásoknak, Mao alatt a szuverenitás helyreállításával lefektette a történelmi visszatérés alapjait, majd a „reform és nyitás” politikával a gazdasági lemaradást is elkezdte behozni. A 2010-es években Kína belépett a [„kínai színezetű szocializmus új korszakába”,](#) amikor az ország újra globális nagyhatalommá válik, s a BRI-vel elkezdte kiépíteni saját nemzetközi rendjét, amely persze – a hivatalos állítások szerint – sokkal igazságosabb lesz, mint az eddigi. A BRI tehát azt jelképezi a kínai emberek számára, hogy a KKP vezetésével Kína visszanyeri jól megérdemelt helyét a világban. Mindez összefügg a BRI ötletgazdájának, Hszi Csin-pingnek a személyes ambícióival, aki egyértelműen „a kínai nemzet nagy felemelkedésének” levezénylőjeként szeretne bevonulni a történelembe, s ebben egyik eszköze a BRI. Ez magyarázza, hogy külpolitikai programtól szokatlan módon a BRI 2017-ben a kínai [alkotmányba](#) is bekerült, vagyis az ország hosszú távú stratégiájának részévé vált.

A BRI természetesen a külső kommunikációban is fontos szerepet kap, egyrészt Kína elkötelezettségét igazolja az új, igazságosabb, kölcsönös tiszteleten és előnyökön alapuló nemzetközi kapcsolatok mellett az erre fogékony – elsősorban fejlődő – országok számára, másrészt a kínai rendszert legitimálja azáltal, hogy egy alternatív politikai-gazdasági modellt mutat fel ugyanezen országoknak, harmadrészt lehetőséget ad arra is, hogy – az USA Donald Trump alatti befelé fordulásával – a szabadkereskedelem élharcosának állítsa be magát.

A STRATÉGIAI DIMENZIÓ

A BRI A NEMZETKÖZI DISKURZUSBAN

Az Övezet és Út kezdeményezés (BRI) célja nem pusztán kül- és belgazdasági (s ezzel belpolitikai), hanem nemzetközi politikai, sőt, egyesek szerint geopolitikai is. Bizonyos megfigyelők szerint a BRI valójában újjáarmosító szándékú koncepció, amelynek célja, hogy Kína „kitörjön” a 19–20. századi történelmi örökségnek tekintett bekerítettségéből. Mások szerint viszont a cél elsősorban gazdasági, a geopolitikai haszon pedig akkor is másodlagos, ha megvalósul.

A BRI, ahogy azt fentebb láttuk, alapvetően belpolitikai meghatározottságból fakadt, s elsősorban a belső problémákra kínált választ, amikor 2013-ban meghirdették mint elméleti keretet. Fontos hangsúlyozni, hogy Kínának a WTO-ba való 2001-es felvétele óta nagyjából négyévente hirdettek meg ilyen, nem kidolgozott, de [jól megjegyezhető szlogenekkel operáló programokat](#), melyek aztán hirtelen el is veszítették a jelentőségüket. A BRI abban különbözik, hogy tartósan a nemzetközi politikai diskurzus része lett. Emellett ez a program a korábbiaknál is rugalmasabb, inkluzívabb, és jobban marketingelhető, így a projekt a kínai politikai kommunikáció zászlóshajójává is vált.

Az alábbiakban arra törekszünk, hogy eloszlassuk a BRI-vel kapcsolatos két közkeletű tévedést – az egyik szerint viláгурalmi terv, a másik szerint az etikus gazdaságépítés kínai verziója –, majd a kínai külpolitika prioritásainak összefoglalásával egybevetve kísérletet teszünk a kezdeményezés valódi jellegzetességeinek tisztázására.

A „VILÁGURALMI TERV”-ELMÉLET

Két közkezen forgó értelmezése nyílik a BRI-nek mint geopolitikai koncepciónak. Az egyiket Michael Pillsbury könyve (*The Hundred-Year Marathon*) fémjelzi a legjobban, amelyben a szerző a kommunista párt és a hadsereg különböző dokumentumaira is hivatkozva egy százéves, 1949–2049 közötti stratégiát tételez fel a kínaiak részéről, amellyel „átvennék a hatalmat” az egész világon. A kínaiak azonban egyáltalán nem valamiféle agresszív expanzióban érdekeltek, hanem éppen ellenkezőleg: tevékenységüket igyekeznek ingerküszöb alatt tartani, és a fennálló viszonyok közepette lépésről lépésre változtatni meg az erőegyensúlyt a saját javukra. Amit Pillsbury tervezett programnak és a kínai „hégák” és „galambok” közötti versengésnek lát, valójában valószínűleg a higgadtabb és izgágább kínaiak közötti diszkurzív különbség. A kínai nézőpont szerint ugyanis [Kína kétségtelenül kivételes ország](#), ami hosszú távon és végérvényesen nem tagozódhat be egyfajta „nyugati világrendbe”, hiszen a 19. század előtt bizonyos értelemben mindig a kínai fővárosból szabták meg a világrendet. Ez a tétel azonban javarészt normatív, és semmi gyakorlati következtetés nem származik belőle,

így minden misztikuma ellenére gyakorlati tartalma annyi, mint a magyar kuruc mentalitásnak vagy az osztrák semlegességnek. Túl nagy jelentőséget tulajdonítani a „Középső Királyságra” apelláló kínai expanzionizmusnak valójában nyugati orientalizmusnak tekinthető, ami a kínaiakról alkotott romantikus sztereotípiákon („bölcs konfuciánus, ezer évre előre gondolkodik”; „ravasz érdekérvényesítő” stb.) alapul.

AZ „ETIKUS GAZDASÁG”-ELMÉLET

A másik elterjedt képzet szerint a kínaiak „Eurázsia egyesítésére” törekcszenek a kereskedelmi kapcsolatok bővítésével, az infrastruktúra fejlesztésével, a [konnektivitás erősítésével](#). Ez az új összekötöttség nem állna feltétlenül kínai befolyás alatt, azonban a világpolitika korábbi transzatlanti dominanciája helyett elmozdulást jelentene, amelyben a transzatlanti oldal mellett egy eurázsiai oldal is szignifikánssá válna. Ennek az eurázsiai térségnek Oroszország és Kína is a része lenne, az Egyesült Államok azonban legfeljebb áttételesen. A rendezőelv a nyugati fül számára szokatlan [tien-hszia \(„minden az Ég alatt”\)](#), ami az ember és természet, illetve ember és ember közötti harmónia visszaállításán, a pozitív összegű játékon (win-win) nyugszik, és ekképp mindenki számára előnyös – állítják azok, akik az etikus gazdaság megnyilvánulási formájának tekintik a BRI-t, például a portugál Bruno Maçais ([Belt and Road](#)). A nyugati világban sokan ezt a koncepciót tartják helyesnek, mert 1) összezseng a 19. század végi klasszikus geopolitika tételével, amitől óvva intettek az akkori földrajztudósok (lásd Halford Mackinder tételét a „magterület” konszolidációjáról); 2) részben igazolja a nyugaton népszerű globalizáció-pozitív elméleteket (például Parag Khanna népszerű nézeteit a konnektivitásról); illetve 3) mert értelmezhető a szintén időről időre visszaköszönő „hanyatlás-elméletek” (*declinism*, a „Nyugat alkonya” stb.) fényében is. Egy, az eurázsiai „magterületet” konszolidáló és a világpolitikai kezdeményezést magára vállaló Kína ily módon nagyon jól illeszkedik a nyugati eszmetörténet pesszimista forgatókönyveihez. A valóság azonban mindezeknek ellentmondani látszik: a BRI – mint kifejtettük – alapvetően belpolitikai ingerekre válaszul, és elsősorban gazdasági tartalommal jött létre.

A BRI MINT GEOPOLITIKAI KONCEPCIÓ

A BRI egyik stratégiai céljának egyesek a puha hatalmi dimenziót tartják, vagyis egy olyan átfogó narratívaként értelmezik, amelyben a *pancsa síla* elvei többé már nem „harmadik világbeli balos” diskurzusnak tűnnek, hanem progresszív, előremutató politikának, ami sikerrel mutat rá a jelenlegi nemzetközi rendszer visszásságaira, és annál igazságosabb rendszert ígér, amely

mindenki számára tartogat előnyöket a tien-hszia szellemisége szerint. Ebben az értelemben a BRI valójában inkább különböző gazdasági projektek megfelelő [soft power narratívába való helyezését jelenti](#).

Előfordul természetesen, hogy a BRI-re maguk a kínaiak is geopolitikai, de legalábbis nemzetközi politikai koncepcióként tekintenek (elsősorban a tudományos élet szereplői), azonban ez általában az igazságosabb nemzetközi viszonyok iránti igényt fejezi ki. A nyugati közélet és tudományos élet azonban ennél is inkább hajlamos a BRI-t geopolitikai koncepciónak tartani, mint láttuk, részben azért, mert rájátszik a meglévő eszmetörténeti háttérre a Nyugat hanyatlásáról és a kontinentális egységesülés veszélyeiről, emellett hozzáilleszhető a globalizáció-pozitív felfogáshoz is. Ennek megfelelően elmondható, hogy a BRI geopolitikai koncepciója a nyugati világban a következő szellemi holdudvarokban örvend népszerűségnek: globalizációkritikus „Nyugat-ellenesek”; globalizációpárti „Nyugat-ellenesek”; valamint globalizációpárti Kína-ellenesek. Ez utóbbi csoport nézete szerint a kínaiak megkérdőjelezhető gyakorlatait (kereskedelmi arrogancia, hazai kisebbségek üldözése, otthoni hazai kormányzási gyakorlat; a Covid-19 valóságának a bürokratikus dinamikából fakadó kezdeti eltitkolása; mesterségessziget-építési politika; erőszakos határvillongások stb.) egyrészt tükrözik a BRI geopolitikai dimenziói, illetve a kettő együtt hatékonyabban csatornázható valamiféle általános nyugati Kína-ellenes hangulattá.

VÁLASZ A BRI-RE MINT GEOPOLITIKAI TÖREKVÉSRE

Miközben a rossz magyarsággal néha „egyre asszertívebbnek” is nevezett kínai külpolitika valóban kontraproduktív volt az elmúlt években, azt láthatjuk, hogy ez is hozzájárult a BRI geopolitikai képzetének nyugati megerősödéséhez. Mindez nemcsak a távol-keleti régióban váltott ki válaszreakciókat (elsősorban haditengerészeti fejlesztést), hanem az Egyesült Államok nagystratégiájában is. A BRI geopolitikai koncepciójára született amerikai válasz a 2019-ben kiadott [„szabad és nyílt Indo-csendes-óceáni térség”](#) (*Free and Open Indo-Pacific*, FOIP). (A koncepció eredetileg japán és indiai stratégiai elképzelésként született a 2010-es évek elején, de néhány helyi kezdeményezésen kívül nem fejlődött tovább, amíg az Egyesült Államok hivatalos politikát nem kezdett építeni köré. A háromdimenziós „stratégia” a védelempolitikán, a gazdasági együttműködésen és az államok szuverenitásának – amerikai értelmezés szerinti – betartatásán nyugszik. Az amerikai „ellenstratégia” azonban hasonlóképpen tartalommal való megtöltésre vár, mint a kínai BRI, sőt, talán annál is inkább. A FOIP-raallokált pénz mennyisége nagyságrenddel kisebb, mint a BRI fejlesztési és együttműködési projektjei; ezúttal is a meglévő együttműködések „átcímkezéséről” van szó, csak sokkal kevesebbről; az elsősorban érintett országok pedig csak kivételes esetekben hajlandók mindezt erősen Kína-ellenes stratégiának tekinteni.

Összefoglalva tehát elmondható, hogy a BRI nem a kínai külpolitika vagy geopolitika logikája szerint működik, az ilyen típusú hozadéka legfeljebb másodlagosak. A BRI eltér a kínai külpolitika hagyományosan regionális fókuszától, és inkább

a gazdasági befektetések korábban is látott gyakorlatát követi, amivel olyan területekre hatol be a kínai tőke, amelyekről úgy vélik, leértékelődtek. A megvalósult BRI hosszú távú hatásai természetesen átalakíthatják az eurázsiai földrész geopolitikáját, ez azonban évtizedes távlatban értelmezhető kérdés, és semmiképpen nem előre tervezhető, még Pekingből sem. Az viszont kétségtelen tény, hogy a fent felsorolt eszmetörténeti és társadalmi okokból a BRI-t először Nyugaton, majd olykor Kínában is gyakran felruházzák bizonyos geopolitikai értelemmel, amelyre válaszul regionális lépések és egy hasonló felépítésű USA-stratégia is született. Jelenleg sem a BRI, sem a FOIP nem lényeges része a nemzetközi politikának, azonban, ha továbbra is uralkodó marad a jelenlegi kölcsönös percepció, és „hidegháborúvá” mélyül a kínai–amerikai rivalizálás, a jövőben mindkét stratégia valódi politikai tartalommal tölthető fel (ha nem is a félt mértékben).